

กลยุทธ์การสื่อสารเพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญาของเล่นพื้นบ้านของกลุ่มคนเฒ่าคนแก่ ตำบลป่าแดด อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย

Communication Strategies for Folk Toy Wisdom Transmission of “The Khon Thao Khon Kae Group” Padad Sub-District, Mae Suai District, Chiang Rai Province.

ณัฐวุฒิ สมยาโรน¹

อัจฉรา ศรีพันธ์²

nattawut_so@hotmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่อง กลยุทธ์การสื่อสารเพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญาของเล่นพื้นบ้านของกลุ่มคนเฒ่าคนแก่ ตำบลป่าแดด อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษากลยุทธ์การสื่อสารเพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญาของเล่นพื้นบ้านของกลุ่มคนเฒ่าคนแก่ ตำบลป่าแดด อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย ซึ่งเป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพที่เก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก การสังเกต การสนทนากลุ่ม การประชุม จากผู้ให้ข้อมูลหลัก คือ สมาชิกกลุ่มคนเฒ่าคนแก่ที่มีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมของกลุ่มอย่างสม่ำเสมอ ประกอบไปด้วย นักพัฒนา ครูภูมิปัญญา เยาวชนในหมู่บ้านและยุวมัคคุเทศก์ ภัณฑารักษ์ประจำพิพิธภัณฑ์เล่นได้ เครือข่ายกลุ่ม 9 ชุมชนคนรักข่า และบุคคลที่เกี่ยวข้องอื่นๆ โดยใช้วิธีการเลือกผู้ให้ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ (Purposive Sampling) ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มคนเฒ่าคนแก่ใช้กลยุทธ์การสื่อสารเพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญาของเล่นพื้นบ้านแบบมีส่วนร่วม หรือเรียกว่า PLAY Model ได้แก่ 1) P (Participatory Communication) หมายถึง การสื่อสารแบบมีส่วนร่วมของสมาชิกกลุ่มคนเฒ่าคนแก่ในกระบวนการวางแผนการสื่อสารทุกขั้นตอน 2) L (Learning) หมายถึง การเรียนรู้วิธีการสื่อสารเพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญาของเล่นพื้นบ้าน เพื่อให้ได้วิธีการถ่ายทอดภูมิปัญญาของเล่นพื้นบ้านที่มีประสิทธิภาพและมีความเหมาะสมกับกลุ่มผู้รับสารเป้าหมายที่สุด 3) A (Activity) หมายถึง กิจกรรมที่ใช้ในการถ่ายทอดภูมิปัญญาของเล่นพื้นบ้าน ที่มีความเหมาะสมและตรงกับความต้องการของกลุ่มผู้รับสารเป้าหมายที่สุด 4) Y (Youngers) หมายถึง กลุ่มผู้รับสารเป้าหมายหลักที่เป็นผู้รับการถ่ายทอดภูมิปัญญาของเล่นพื้นบ้านที่เป็นคนรุ่นหลัง และกลุ่มผู้รับสารเป้าหมายในชุมชนที่จะเป็นผู้อนุรักษ์และสืบสานภูมิปัญญาของเล่นพื้นบ้าน

คำสำคัญ : 1) กลยุทธ์การสื่อสาร 2) การถ่ายทอดภูมิปัญญาของเล่นพื้นบ้าน

Abstract

The research entitled Communication Strategies for Folk Toy Wisdom Transmission of “The Khon Thao Khon Kae Group” Padad Sub-District, Mae Suai District, Chiang Rai Province which has proposed to study communication strategies for Folk Toy Wisdom Transmission of “The Khon Thao Khon Kae Group” Padad Sub-District, Mae Suai District, Chiang Rai Province, that is a qualitative research which collected by related documents and research papers, in-depth interviews, observation, focus group discussion, civil society from key informants is the member of The Khon Thao Khon Kae Group to participate in the activities of the group regularly comprising developers, folk toy wisdom teacher, the young guides, collectors, the network group “9 Chum Chon Kon Rak Pha” and other related parties by purposive sampling. Result of the research found the PLAY Model is the Model of the communication strategy for participatory was used by The Khon Thao Khon Kae Group which includes 1) P (Participatory Communication) means The Khon Thao Khon Kae Group in the planning process of communication strategy 2) L (Learning) means the learning of how to folk toy wisdom transmission for effective and appropriate for the target receiver as possible 3) A (Activity) means activities used to transmission folk toy wisdom with selected are appropriate and meet the needs of the target receiver 4) Y (Youngers) means the group of youngers whom the target receiver is folk toy wisdom transmission by The Khon Thao Khon Kae Group and the group of target receiver is the community to preserve and carry on folk toy wisdom

Keywords: 1) Communication Strategies 2) Folk Toys Wisdom Transmission

¹ นิสิตปริญญาโท สาขาการจัดการการสื่อสาร คณะบริหารธุรกิจ เศรษฐศาสตร์และการสื่อสาร มหาวิทยาลัยนเรศวร

² ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ประจำภาควิชานิเทศศาสตร์ คณะบริหารธุรกิจ เศรษฐศาสตร์และการสื่อสาร มหาวิทยาลัยนเรศวร

บทนำ

จากปัญหาการไหลเข้าของวัฒนธรรมตะวันตก ทำให้สังคมปัจจุบันได้ละทิ้งภูมิปัญญาดั้งเดิมที่มีความสำคัญ ซึ่งแฝงไปด้วยคำสอนในการดำรงชีวิต ทำให้สิ่งที่ตามมาก็คือการสูญหายของภูมิปัญญาคนเฒ่าคนแก่ในครอบครัวก็ถูกทอดทิ้ง เด็ก ๆ และเยาวชนเกิดความห่างเหินจากคนเฒ่าคนแก่ จึงขาดการเชื่อมโยงกับวิถีชีวิตแบบดั้งเดิม ขาดการถูกอบรมสั่งสอนให้รู้จักเคารพและกตัญญูต่อผู้มีพระคุณ ขาดการถูกขัดเกลาให้รู้จักเคารพธรรมชาติ จึงทำให้เกิดปัญหาสังคมตามมา เช่น การแพร่ระบาดของยาเสพติด แนวโน้มการใช้ความรุนแรงทางสังคมของเด็กรุ่นใหม่ที่ทำให้ความรุนแรงขึ้นอย่างรวดเร็ว (สุวิมล ธรรมวรรณ, 2545, หน้า 11)

โดยการเปลี่ยนแปลงทางสังคมดังกล่าว ถือเป็นปัญหาที่สำคัญที่ต้องได้รับการใส่ใจจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง เพราะมีผลกระทบต่อการพัฒนาประเทศทั้งในระยะยาว ทั้งในด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม และด้านวัฒนธรรม

ตำบลป่าแดด อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย เป็นชุมชนหนึ่งที่ได้รับผลกระทบดังกล่าว จนก่อให้เกิดปัญหาตามมา ทั้งในด้านเศรษฐกิจและสังคมอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ จากที่เคยเป็นสังคมชาวนา อยู่บนพื้นฐานระบบเครือญาติ มีวิถีชีวิตแบบพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันโดยมีผู้สูงอายุเป็นแกนของกลุ่มความสัมพันธ์ กลับกลายเป็นชุมชนที่ให้คุณค่าในเรื่องความรู้สมัยใหม่จากสังคมภายนอกเพื่อยกระดับทางสังคม โดยให้ความสำคัญกับความทันสมัยและความสะดวกสบาย ทำให้แรงงานภาคเกษตรในชุมชนประสบปัญหาขาดแคลน แม้ว่าภาครัฐจะสนับสนุนให้มีการจัดตั้งกลุ่มผู้สูงอายุในตำบลป่าแดดขึ้นมาใหม่ตามนโยบายการพัฒนาศักยภาพและสวัสดิการของผู้สูงอายุในปี 2538 ก็ตาม ก็ไม่ได้ช่วยแก้ปัญหาของผู้สูงอายุให้มีบทบาทที่ชัดเจนขึ้นเพราะกิจกรรมที่เกิดขึ้นของกลุ่มผู้สูงอายุ เป็นเรื่องของการจัดสวัสดิการ เช่น การฌาปนกิจสงเคราะห์ การออมเงินภายในกลุ่ม เป็นต้น ซึ่งมีได้ก่อให้เกิดการพัฒนาศักยภาพของผู้สูงอายุแต่อย่างใด บทบาทของผู้สูงอายุในชุมชน ซึ่งเคยได้รับความเคารพนับถือให้เป็นผู้นำทางความคิดได้เลือนหายไปพร้อม ๆ กับระบบของ

สังคมสมัยใหม่ที่เข้ามาแทน จนกลายเป็นเพียงคนเฒ่าคนแก่ที่ไม่มีบทบาทในสังคม เป็นเสมือนบุคคลที่ไร้ความสามารถ ไร้จุดหมาย ถูกมองว่าเป็นภาระสังคม (รุ่งนภา สุขมล, 2548, หน้า 27)

ทั้งนี้ความพยายามในการการเข้ามาแก้ปัญหาจากภาครัฐอย่างไม่ตรงจุด อาจไม่ได้ช่วยแก้ปัญหาที่จะนำไปสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืนได้ เพราะการพัฒนาอย่างยั่งยืนนั้นจำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือจากคนในชุมชนเพื่อค้นหาความต้องการของชุมชนที่แท้จริง

จากปัญหาดังกล่าวจึงเกิดการรวมตัวกันของกลุ่มผู้สูงอายุในตำบลป่าแดด โดยใช้ชื่อว่า “กลุ่มคนเฒ่าคนแก่” หรือ “กลุ่ม ฒ” ซึ่งเป็นความร่วมมือของนักพัฒนาและชาวบ้านในตำบลฯ โดยมีแนวคิดที่จะนำศักยภาพ โดยเฉพาะอย่างยิ่งประสบการณ์ของผู้สูงอายุ โดยใช้ประสบการณ์ดั้งเดิมในฐานะผู้ที่ผ่านโลกมาก่อน เป็นตัวเชื่อมโยงชุมชน ถ่ายทอด และสร้างความเข้าใจให้คนในทุกเพศ ทุกวัย โดยผ่านกิจกรรมถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น “โครงการฟื้นฟูของเล่นพื้นบ้าน” เป็นกิจกรรมหนึ่งที่กลุ่มคนเฒ่าคนแก่ได้ริเริ่มขึ้น โดยตระหนักว่าของเล่นพื้นบ้านสามารถบอกเล่าบริบททางสังคมได้อย่างลุ่มลึก ประกอบกับยังมีของเล่นพื้นบ้านที่ยังหลงเหลืออยู่ตามบ้านต่าง ๆ โดยไม่มีใครใส่ใจ จึงทำให้กลุ่มคนเฒ่าคนแก่เกิดความตั้งใจที่จะรวบรวมของเล่นพื้นบ้านเหล่านี้โดยอาศัยทุนส่วนตัวและทุนจากองค์กรอิสระต่าง ๆ ที่เห็นคุณค่าและความสำคัญของของเล่นพื้นบ้านแล้วจัดทำเป็นโครงการดังกล่าวขึ้น (วิมลศรี ชาญจารุจิตร, 2550, หน้า 73)

การดำเนินงานของกลุ่มคนเฒ่าคนแก่ได้ดำเนินการโดยยึดหลักการส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพของชุมชนผ่านกระบวนการสื่อสารเพื่อสร้างความเข้าใจในเรื่องการพัฒนาอย่างยั่งยืนบนพื้นฐานภูมิปัญญาท้องถิ่นให้แก่ชุมชนของกลุ่มคนเฒ่าคนแก่ก่อให้เกิดพลังในการเรียนรู้ การพึ่งพาอาศัย การสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์องค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ถือเป็นการพัฒนาชุมชนที่มีคุณภาพที่มาจากความต้องการของชุมชนที่แท้จริง ซึ่งผลจากความพยายามดังกล่าวทำให้กลุ่มคนเฒ่าคนแก่ เป็นที่ยอมรับจากสังคมในระดับท้องถิ่นและในระดับชาติ โดยได้รับรางวัล “โครงการริเริ่มสร้างฐานชุมชน” จากองค์กร

อโซ่กาประเทศไทย ร่วมกับกองทุนไทยเพื่อการพัฒนา ในปี 2543 ซึ่งต่อมาได้มอบทุนดำเนินการให้แก่กลุ่มคนเฒ่าคนแก่เป็นระยะเวลา 3 ปี และในปี 2544 กลุ่มคนเฒ่าคนแก่ยังได้รับรางวัล “หมู่บ้านหัตถกรรมดีเด่น” (รางวัลหม่อมงามจิตต์ บุรฉัตร) อีกด้วย ปัจจุบันกลุ่มคนเฒ่าคนแก่ได้ร่วมกับคนในชุมชนป่าแดดจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นขึ้น เพื่อเป็นแนวทางในการสร้างจิตสำนึกร่วมของความเป็นชุมชน เป็นการนำเอาคนรุ่นใหม่กลับไปค้นหารากเหง้าของตนเอง ซึ่งจะก่อให้เกิดความภาคภูมิใจในประวัติศาสตร์ และเป็นการสร้างความรู้สึกรักความจำเป็นในการธำรงเอกลักษณ์ของท้องถิ่นให้คงอยู่ โดยปัจจัยหลักของการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น คือ ความรู้สึกร่วมของคนในชุมชนที่จะธำรงรักษามรดกทางสังคม วัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ของตน แล้วนำเสนอในรูปแบบของการจัดแสดงเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ผ่านกระบวนการในการทำของเล่นพื้นบ้านในแต่ละยุคสมัยให้แก่เด็กและผู้สนใจ โดยใช้ชื่อว่า “พิพิธภัณฑ์เล่นได้” ซึ่งพิพิธภัณฑ์เล่นได้ ถือเป็นแหล่งเรียนรู้และการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นจากคนเฒ่าคนแก่ โดยมีรูปแบบการนำเสนอที่สามารถจับต้องได้ เพื่อเป็นการพัฒนาการเรียนรู้ผ่านการเล่นทางรูป รส กลิ่น สี เสียง และการสัมผัส โดยนำเอาภูมิปัญญาในเรื่องของเล่นมาพัฒนาเป็นสื่อพื้นบ้าน ซึ่งจะต่างจากพิพิธภัณฑ์ทั่ว ๆ ไปที่มีกฎกติกา เช่น ห้ามจับ ห้ามดูได้อย่างเดียว ห้ามนำอาหารเข้าไป เป็นต้น จึงอาจมองได้ว่าพิพิธภัณฑ์เล่นได้ เป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ระหว่างคนทุกวัยในชุมชน เป็นการพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เป็นรูปธรรม และเป็นการคืนบทบาททางสังคมให้แก่ผู้สูงอายุ (รุ่งนภา สุขมล, 2548, หน้า 84-85)

จากความสำคัญดังกล่าว ผู้วิจัยจึงมุ่งที่จะศึกษาถึงกลยุทธ์การสื่อสารเพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญาของเล่นพื้นบ้านของกลุ่มคนเฒ่าคนแก่ ตำบลป่าแดด อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย ในฐานะผู้ที่มีส่วนในการฟื้นฟูภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่ชุมชน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษากลยุทธ์การสื่อสารเพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญาของเล่นพื้นบ้านของกลุ่มคนเฒ่าคนแก่ ตำบลป่าแดด อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย

ขอบเขตของงานวิจัย

การศึกษาเรื่อง กลยุทธ์การสื่อสารเพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญาของเล่นพื้นบ้านของกลุ่มคนเฒ่าคนแก่ ตำบลป่าแดด อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ซึ่งมีขอบเขตในการศึกษาดังต่อไปนี้

1. ขอบเขตด้านแนวคิด

- 1.1 แนวคิดเกี่ยวกับกลยุทธ์การสื่อสาร
- 1.2 แนวคิดเกี่ยวกับสื่อบุคคล
- 1.3 แนวคิดเกี่ยวกับความน่าเชื่อถือของผู้ส่งสาร (Source Credibility)

2. ขอบเขตด้านการวิจัย

2.1 ขอบเขตด้านเนื้อหา

การวิจัยนี้ เป็นการศึกษากลยุทธ์การสื่อสารเพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญาของเล่นพื้นบ้านของกลุ่มคนเฒ่าคนแก่ ตำบลป่าแดด อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย

2.2 ขอบเขตด้านพื้นที่และประชากรกลุ่มตัวอย่าง

การวิจัยนี้เป็นการศึกษาสมาชิกกลุ่มคนเฒ่าคนแก่ ตำบลป่าแดด อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย ที่มีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมของกลุ่มอย่างสม่ำเสมอ ซึ่งประกอบไปด้วย นักพัฒนา ครูภูมิปัญญา เยาวชนในหมู่บ้านและยุวมัคคุเทศก์ ภัณฑารักษ์ประจำพิพิธภัณฑ์เล่นได้ เครือข่ายกลุ่ม 9 ชุมชน คนรักป่า และบุคคลที่เกี่ยวข้องอื่นๆ โดยใช้วิธีการเลือกผู้ให้ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ (Purposive Sampling)

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. แนวคิดเกี่ยวกับกลยุทธ์การสื่อสาร

การสื่อสารในการพัฒนาต่าง ๆ นั้น นอกจากจะต้องศึกษากระบวนการการสื่อสารแล้ว “กลยุทธ์การสื่อสาร” เป็นอีกวิธีการหนึ่งที่จะทำให้การสื่อสารประสบความสำเร็จได้ง่ายขึ้น โดยจำเป็นต้องศึกษาถึงปัจจัยต่าง ๆ ที่ทำให้เกิดเป็นกลยุทธ์การสื่อสาร ซึ่งได้แก่ กลยุทธ์เกี่ยวกับผู้ส่งสาร กลยุทธ์การสร้างสาร กลยุทธ์การใช้สื่อ และกลยุทธ์เกี่ยวกับผู้รับสาร เพื่อเป็นพื้นฐานในการสร้างกลยุทธ์การสื่อสารในรูปแบบต่างๆ (นนทยา หงส์รัตน์, 2550, หน้า 40)

กลยุทธ์เกี่ยวกับผู้ส่งสาร อิทธิพลของผู้ส่งสารเป็นสิ่งจำเป็นในการวิเคราะห์ผู้ส่งสารเพราะเป็นแนวทางในการกำหนดกลยุทธ์ต่างๆ ซึ่งอิทธิพลที่สำคัญของผู้ส่งสารนั้นคือ

1. ความน่าเชื่อถือของผู้ส่งสาร
2. ความดึงดูดใจของผู้ส่งสาร

ซึ่งแนวทางในการสร้างสารจากกลยุทธ์ผู้ส่งสารนั้น มีอยู่ 4 ประการ ได้แก่ การให้บริการข่าวสาร (Informing) การให้การศึกษาและความรู้ (Educating) การชักจูงโน้มน้าวใจ (Persuading) การให้บริการด้านความบันเทิง (Entertaining)

กลยุทธ์การสร้างสาร เป็นส่วนสำคัญที่สุดในกระบวนการสื่อสาร เพราะความสำเร็จหรือประสิทธิภาพของการสื่อสารจะขึ้นอยู่กับ “สาร” เป็นสำคัญ ผู้ส่งสารจึงต้องให้ความสำคัญกับสารเป็นอันดับแรกในการสื่อสาร โดยองค์ประกอบของกลยุทธ์การสร้างสารนั้น ได้แก่ 1. วัตถุประสงค์ของการสื่อสาร 2. การกำหนดผู้รับสารเป้าหมาย 3. เนื้อหาหลักของสาร 4. หลักฐานสนับสนุน 5. ลีลาอารมณ์ของสาร

กลยุทธ์การใช้สื่อ การกำหนดกลยุทธ์การใช้สื่อจะเป็นการวิเคราะห์ว่าควรใช้สื่ออะไร ด้วยวิธีการนำเสนออย่างไร เมื่อไหร่ จึงจะสามารถบรรลุวัตถุประสงค์ของการสื่อสารนั้นได้ การกำหนดกลยุทธ์การใช้สื่อจะต้องพิจารณา (นันทญา หงส์รัตน์, 2550, หน้า 46) ดังนี้ 1. วิธีการใช้สื่อ 2. ประเภทของสื่อ นอกจากนี้ยังควรให้ความสำคัญกับประเด็นดังต่อไปนี้ 1. ความสอดคล้องกับความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย 2. ความสอดคล้องกับสิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม และความเป็นอยู่ของกลุ่มเป้าหมาย รวมถึงภาษาที่จะสามารถเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายได้ 3. การบูรณาการสื่อ

กลยุทธ์เกี่ยวกับผู้รับสาร แนวทางการสร้างกลยุทธ์ด้านผู้รับสาร ได้แก่ การวิเคราะห์กลุ่มเป้าหมาย (Target Audience) ซึ่งการวิเคราะห์กลุ่มผู้รับสารเป้าหมายนี้จะทำให้ผู้สื่อสารสามารถรู้จักลักษณะทางประชากรของผู้รับสาร และจะช่วยให้เกิดความเข้าใจรวมถึงคาดคะเนพฤติกรรมของผู้รับสารล่วงหน้าได้ โดยลักษณะการวิเคราะห์ผู้รับสารเป้าหมาย (วิทยาสาร ท่อแก้ว, 2549, หน้า 32) ได้แก่ 1. ลักษณะทางประชากรศาสตร์ 2. ลักษณะทางจิตวิทยา 3. ลักษณะทางภูมิประเทศและที่ตั้งชุมชน 4. ลักษณะด้านความรู้ที่เกี่ยวข้อง 5. ลักษณะเกี่ยวกับสื่อที่มีอยู่ในพื้นที่

2. แนวคิดเกี่ยวกับสื่อบุคคล

สื่อบุคคล เป็นเครื่องมือหรือช่องทางการสื่อสารโดยใช้ตัวบุคคล โดยมีตัวบุคคลที่เป็นสื่อกลางในการถ่ายทอดสาร เรื่องราว ไปสู่บุคคล ลักษณะการสื่อสารแบบนี้จึงเอื้ออำนวยให้สามารถแสดงปฏิกิริยาป้อนกลับต่อกันและกันได้ทันที อีกทั้งยังใช้ประโยชน์จากทฤษฎีป้อนกลับดังกล่าวเป็นข้อมูลในการปรับการสื่อสารระหว่างกันให้เหมาะสมได้อย่างทันที (บุษบา สุธีธร, 2540, หน้า 42)

กาญจนา แก้วเทพ และคณะ ได้กล่าวไว้ว่า “สื่อบุคคล” ในฐานะที่เป็นสื่อชนิดหนึ่ง ย่อมมีคุณสมบัติร่วมกับสื่อประเภทอื่น ๆ เช่น เป็นตัวเชื่อมโยง ระหว่างผู้ส่งสารกับผู้รับสาร เป็นสิ่งที่แบกรับเนื้อหาและความหมาย (กาญจนา แก้วเทพ และคณะ, 2549, หน้า 382)

อย่างไรก็ตาม (เกศินี จุฑาวิจิตร, 2542, หน้า 86) ยังกล่าวเพิ่มเติมในส่วนของปัจจัยที่สำคัญของการใช้สื่อบุคคลว่า มีอิทธิพลต่อการโน้มน้าวใจ เพราะสื่อบุคคลในฐานะที่เป็นผู้ส่งสารเหล่านี้มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงทัศนคติ และพฤติกรรมของผู้รับสารเป้าหมาย

3. แนวคิดเกี่ยวกับความน่าเชื่อถือของผู้ส่งสาร (Source Credibility)

เบตติงเฮาส์ ตั้งข้อสังเกตว่า ความน่าเชื่อถือของผู้ส่งสารมิได้ขึ้นกับคุณสมบัติหนึ่งคุณสมบัติใดแต่เพียงประการเดียว (Not single characteristic) แต่เกี่ยวข้องกับบุคลิกลักษณะอื่น ๆ ด้วย ฉะนั้นความน่าเชื่อถือของผู้ส่งสารจึงตั้งอยู่บนรากฐานของการยอมรับจากผู้รับสารในหลาย ๆ สิ่งของผู้ส่งสาร อันประกอบด้วยคุณสมบัติดังต่อไปนี้ (Bettinghaus, 1973, p. 103 อ้างอิงใน รุ่งรัตน์ แดงพันธ์, 2548, หน้า 18)

1. องค์ประกอบเกี่ยวกับความสามารถ (Competence)
2. องค์ประกอบด้านความรู้สึกปลอดภัย (Safety)
3. องค์ประกอบด้านบุคลิกลักษณะ (Characteristic)
4. องค์ประกอบด้านการสมาคม (Sociability)

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ลัดดา กังวานนวกุล (2545) ได้ศึกษาเรื่อง “บริบทของกระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญาด้านหัตถกรรมพื้นบ้านจากคนเฒ่าคนแก่สู่คนรุ่นหลัง” พบว่า กระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญาด้านหัตถกรรมพื้นบ้านของกลุ่มคนเฒ่าคนแก่ ทำให้ชุมชนภายนอกได้รับรู้เรื่องราวของชุมชนและเกิดความสนใจซึ่งกลายเป็นการหนุนเสริมและกระตุ้นให้ชาวบ้านเกิดความเชื่อมั่น มีความภาคภูมิใจในชุมชนของตนเอง เด็กและเยาวชนคนรุ่นหลังเกิดแรงบันดาลใจอยากเรียนรู้อยากสืบทอดภูมิปัญญามากขึ้น

รัตติกาล เจนจัด (2548) ได้ศึกษาเรื่อง “ของเล่นพื้นบ้านในฐานะสื่อเพื่อการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นและการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างผู้สูงอายุกับเด็กและเยาวชน ตำบลป่าแดด อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย” พบว่า ของเล่นพื้นบ้านเป็นสื่อเพื่อการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นและการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างผู้สูงอายุกับเด็กและเยาวชนในตำบลป่าแดด อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย และพบว่า ในการเล่นของเล่นพื้นบ้านยังก่อให้เกิดกระบวนการการสื่อสารภายในตนเอง (Intrapersonal Communication) การสื่อสารระหว่างบุคคล (Interpersonal Communication) และการสื่อสารเป็นกลุ่ม (Group Communication)

วิมลศรี ชาญจารุจิตร (2550) ได้ศึกษาเรื่อง “กระบวนการจัดการภูมิปัญญาของเล่นพื้นบ้าน: ศึกษาเฉพาะกรณีกลุ่มคนเฒ่าคนแก่ ตำบลป่าแดด อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย” พบว่า ในการรวมกลุ่มกันของกลุ่มคนเฒ่าคนแก่เป็นทำงานร่วมกันระหว่างนักพัฒนา คนเฒ่าคนแก่ และเยาวชน และมีการรวมกลุ่มพูดคุย ร่วมคิด แลกเปลี่ยนกันในลักษณะระดมสมอง โดยมีนักพัฒนาเป็นผู้อำนวยความสะดวกและเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่มในการสนับสนุน รวบรวม อาสาสมัครเยาวชน และคนหนุ่มสาว และผู้คนกลุ่มอื่นๆ ภายในตำบลป่าแดดให้มาร่วมกลุ่มกันดำเนินการดังกล่าว อีกทั้งยังพบว่ากลุ่มฯ มีความพยายามในการขยายกระบวนการจัดการภูมิปัญญาของเล่นพื้นบ้านให้ก้าวจากระดับกลุ่มคนเฒ่าคนแก่ไปสู่ระดับกลุ่มชุมชน โดยพยายามผลักดันหลักสูตรเข้าไปสู่โรงเรียนต่าง ๆ ในพื้นที่อีกด้วย

พรทิพย์ ชนะคำ (2547) ได้ศึกษาเรื่อง “กลยุทธ์การสื่อสารภูมิปัญญาท้องถิ่นของปราชญ์ชาวบ้าน

จังหวัดบุรีรัมย์” พบว่า กลยุทธ์หลัก ๆ ที่ปราชญ์ชาวบ้านนำมาใช้แล้วเกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลนั้น มีทั้งการสร้างบรรยากาศความเป็นกันเองด้วยการสื่อสารระหว่างบุคคล การใช้ภาษาท้องถิ่น นอกจากนี้ยังใช้การสาธิต และการเปิดพื้นที่เกษตรกรรมของตนเองให้ชาวบ้านและบุคคลภายนอกเข้ามาดูงาน เพื่อสร้างความเข้าใจให้กับชาวบ้านมากยิ่งขึ้น โดยเนื้อหาที่ปราชญ์ชาวบ้านใช้นั้น จะเป็นเนื้อหาที่มาจากประสบการณ์ของปราชญ์ชาวบ้านในการทำเกษตรกรรมซึ่งมีความชัดเจน เข้าใจง่าย และชี้ให้ชาวบ้านเห็นปัญหาของตนเอง รวมทั้งมีแนวทางการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น

วิธีดำเนินการ

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เพื่อศึกษากลยุทธ์การสื่อสารเพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญาของเล่นพื้นบ้านของสมาชิกกลุ่มคนเฒ่าคนแก่ ๆ ซึ่งผู้วิจัยมีวิธีการศึกษา ดังนี้

1. แหล่งของข้อมูลการวิจัย มีดังนี้

1.1 ข้อมูลจากบุคคล ผู้วิจัยเก็บข้อมูลจากบุคคลโดยใช้แบบสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-Depth Interview) จากสมาชิกกลุ่มคนเฒ่าคนแก่ ที่มีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมของกลุ่มอย่างสม่ำเสมอ ประกอบไปด้วย นักพัฒนา ครูภูมิปัญญา เยาวชนในหมู่บ้าน ภัณฑรักษ์ประจำพิพิธภัณฑ์เล่นได้ เครือข่ายกลุ่ม 9 ชุมชนคนรักกีฬา และบุคคลที่เกี่ยวข้องอื่นๆ โดยใช้วิธีการเลือกผู้ให้ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ (Purposive Sampling)

1.2 ข้อมูลจากการศึกษาเอกสาร เพื่อศึกษาความเป็นมาของกลุ่มคนเฒ่าคนแก่ ภูมิปัญญาของเล่นพื้นบ้านของกลุ่มคนเฒ่าคนแก่ เพื่อเป็นข้อมูลปฐมภูมิและในการนำมาวิเคราะห์หากลยุทธ์การสื่อสารเพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญาของเล่นพื้นบ้านของกลุ่มคนเฒ่าคนแก่ต่อไป

1.3 ข้อมูลจากการสังเกต ผู้วิจัยคาดว่าจะได้พบสิ่งที่เกิดขึ้นจริง ซึ่งจะมีประโยชน์ ในการวิเคราะห์ข้อมูลอื่น ๆ

2. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล

2.1 แบบสังเกต เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสังเกต (Observation)

2.2 แบบสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-Depth Interview) กับผู้ให้ข้อมูลเป็นรายบุคคล

3. การตรวจสอบข้อมูล

ผู้วิจัยใช้การตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้าดังนี้

3.1 การตรวจสอบข้อมูลสามเส้าด้านข้อมูล (Data Triangulation) เพื่อพิสูจน์ความถูกต้องของข้อมูล โดยแหล่งที่มาในการตรวจสอบได้แก่ แหล่งเวลา คือ ถ้าข้อมูลต่างเวลากันจะเหมือนกันหรือไม่ แหล่งสถานที่ คือ ถ้าข้อมูลต่างสถานที่กันจะเหมือนกันหรือไม่ และแหล่งบุคคล คือ ถ้าบุคคลผู้ให้ข้อมูลเปลี่ยนไปข้อมูลจะเหมือนกันหรือไม่

3.2 การตรวจสอบข้อมูลสามเส้าด้านวิธีการรวบรวมข้อมูล (Method Triangulation) ซึ่งการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้เครื่องมือที่แตกต่างกัน เพื่อรวบรวมข้อมูลเรื่องเดียวกัน เช่น การใช้แบบสัมภาษณ์เจาะลึกร่วมกับการใช้แบบสังเกต พร้อมกันนั้นก็ศึกษาจากการเก็บรวบรวมจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

4.1 การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-Depth Interview) กับกลุ่มตัวอย่างผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Information) เป็นรายบุคคล ผู้วิจัยใช้คำถามปลายเปิด (Open-ended Questions) เพื่อให้ผู้ให้ข้อมูลสามารถเล่าเรื่องได้อย่างเต็มที่ตามประเด็นที่ผู้วิจัยตั้งไว้

4.2 การสังเกต (Observation) ผู้วิจัยใช้วิธีการสังเกต ตลอดเวลาที่อยู่ในสนาม ทั้งการสังเกตทั่วไป และการสังเกตระหว่างการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกกลุ่มคนเฒ่าคนแก่แบบรายบุคคล

4.3 รวบรวมข้อมูลจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับกลยุทธ์การสื่อสารเพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญาของเล่นพื้นบ้านของกลุ่มคนเฒ่าคนแก่ จากบทความ เอกสาร งานวิจัย วิทยานิพนธ์ และเว็บไซต์ต่าง ๆ เพื่อประกอบการศึกษาให้สมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

4.4 จัดเวทีสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) โดยนำผลการวิเคราะห์กลยุทธ์การสื่อสารเพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญาของเล่นพื้นบ้านของกลุ่มคนเฒ่าคนแก่ ไปสนทนากลุ่มกับผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informants) เพื่อยืนยันข้อมูล จากนั้นผู้วิจัยจะนำผลการสนทนากลุ่มมาวิเคราะห์เพิ่มเติมเพื่อให้ข้อมูลมีความถูกต้อง ครบถ้วนและน่าเชื่อถือยิ่งขึ้น

4.5 จัดเวทีเสวนาประชาคมงานวิจัย โดยนำเสนอกลยุทธ์การสื่อสารเพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญาของเล่นพื้นบ้านของกลุ่มคนเฒ่าคนแก่ ที่ได้ผ่านการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) เป็นที่เรียบร้อยแล้ว

5. การวิเคราะห์และสรุปผลข้อมูล

ผู้วิจัยได้วิเคราะห์และสรุปผลข้อมูล ดังนี้

5.1 ศึกษาแนวคิดที่เกี่ยวข้องเพื่อนำมาเป็นกรอบในการวิเคราะห์ข้อมูลต่างๆ ประกอบด้วยแนวคิดเกี่ยวกับกลยุทธ์การสื่อสาร แนวคิดเกี่ยวกับสื่อบุคคล แนวคิดเกี่ยวกับความน่าเชื่อถือของผู้ส่งสาร แนวคิดเกี่ยวกับบทบาทของผู้ส่งสาร แนวคิดเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น และแนวคิดเกี่ยวกับของเล่นพื้นบ้าน

5.2 เก็บรวบรวมข้อมูลจากบทความ เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง รวมถึงข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์แบบเชิงลึก การสังเกต การสนทนากลุ่มกับผู้ให้ข้อมูลหลัก มาวิเคราะห์สังเคราะห์เป็นกลยุทธ์การสื่อสารเพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญาของเล่นพื้นบ้านของกลุ่มคนเฒ่าคนแก่ ตำบลป่าแดด อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย

5.3 จัดเวทีประชาคมเพื่อนำเสนอกลยุทธ์การสื่อสารเพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญาของเล่นพื้นบ้านของกลุ่มคนเฒ่าคนแก่ ตำบลป่าแดด อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย

5.4 นำเสนอกลยุทธ์การสื่อสารเพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญาของเล่นพื้นบ้านของกลุ่มคนเฒ่าคนแก่ ตำบลป่าแดด อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ซึ่งใช้ข้อมูลปฐมภูมิเป็นหลักในการนำเสนอ โดยนำเสนอตามประเด็นคำถามจากการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-Depth Interview) พร้อมกันนี้ใช้ข้อมูลทุติยภูมิมาเป็นข้อมูลเพิ่มเติมในการนำเสนอ โดยใช้การวิเคราะห์และสรุปผลแบบพรรณนา (Descriptive Method)

ผลการศึกษา

จากการวิจัยพบว่า กลุ่มคนเฒ่าคนแก่ถ่ายทอดภูมิปัญญาของเล่นพื้นบ้านผ่านกลยุทธ์การสื่อสาร ดังนี้

1. การถ่ายทอดภูมิปัญญาของเล่นพื้นบ้านผ่านสื่อบุคคลที่เป็นสมาชิกกลุ่มคนเฒ่าคนแก่ซึ่งมีความหลากหลายของช่วงอายุแตกต่างกันออกไป โดย

สมาชิกกลุ่มคนเฒ่าคนแก่มีบทบาทสำคัญทั้งในแง่ของการเป็นผู้เลือกข้อมูลข่าวสารที่จะถ่ายทอดไป รวมไปถึงการถ่ายทอดผ่านสื่อกิจกรรม สื่อพิพิธภัณฑ และสื่อเผยแพร่อื่น ๆ โดยเลือกวิธีการและช่องทางที่จะทำให้สารไปถึงผู้รับสาร รวมทั้งการเลือกและพยายามกำหนดตัวผู้รับสารที่จะเป็นผู้รับข้อมูลข่าวสาร โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในระดับใดระดับหนึ่ง หรือในด้านใดด้านหนึ่งกับบุคคลที่ตนสื่อสารด้วย เช่น การเปลี่ยนแปลงการรับรู้ การเปลี่ยนแปลงความเชื่อ ทศนคติ และพฤติกรรมของบุคคล กลุ่ม หรือสังคม เป็นต้น (ขวัญชีวา ส่างหลวง, 2552) ซึ่งประกอบด้วย

1.1 กลุ่มนักพัฒนา เปรียบเสมือนผู้นำ (Team Leader) ทำหน้าที่ขับเคลื่อนการทำงานของ กลุ่มคนเฒ่าคนแก่ คอยให้คำปรึกษา และพัฒนา ศักยภาพของสมาชิกในการถ่ายทอดภูมิปัญญาของ เล่นพื้นบ้าน นอกจากนี้ยังเป็นผู้ประสานงานในเรื่อง ต่าง ๆ ภายนอกกลุ่มฯ และเป็นผู้ถ่ายทอดภูมิปัญญา ของเล่นพื้นบ้านโดยการเป็นวิทยากรอีกด้วย

1.2 กลุ่มครูภูมิปัญญา เป็นหัวใจของกลุ่มคน เฒ่าคนแก่ ทำหน้าที่เป็นทั้งผู้ผลิตและผู้ถ่ายทอดภูมิ ปัญญาของเล่นพื้นบ้านโดยตรง ซึ่งครูภูมิปัญญามี อิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงทัศนคติ และพฤติกรรม ของผู้รับสารเป้าหมาย เนื่องจากมีความความน่า เชื่อถือ (Credibility) ทำให้ผู้รับสารรู้สึกว่าคุณส่งสาร เป็นที่น่าไว้วางใจ (Trustworthy) และมีความสามารถ (Competent) ถ้าผู้รับสารเป้าหมายมีความรู้สึกว่าคุณ ส่งสารหรือผู้นำทางความคิดนั้นมีความน่าเชื่อถือ ผู้รับ สารก็มีแนวโน้มที่จะยอมรับสารจากพวกเขาเหล่านั้น (เกศินี จุฑาวิจิตร, 2542, หน้า 86)

1.3 ภัณฑารักษ์ มีบทบาทในการดูแลรักษา อุปกรณ์ต่าง ๆ ภายในพิพิธภัณฑให้อยู่ในสภาพดี พร้อมต่อการใช้งาน รักษาความสะอาดภายใน พิพิธภัณฑและบริเวณโดยรอบพิพิธภัณฑ และจัดทำ บัญชีรายรับรายจ่ายประจำวัน รวมถึงทำหน้าที่ ประสานงานเรื่องต่าง ๆ ภายในกลุ่มคนเฒ่าคนแก่ และ เป็นผู้ถ่ายทอดภูมิปัญญาของเล่นพื้นบ้านทั้งในและนอก สถานที่อีกด้วย

1.4 กลุ่มยุวมัคคุเทศก์ มีบทบาทเป็นผู้ช่วย ครูภูมิปัญญาในการถ่ายทอดภูมิปัญญาของเล่น พื้นบ้านทั้งในและนอกสถานที่ อีกทั้งยังมีส่วนในการ

ชักจูงเยาวชนในหมู่บ้านมาร่วมทำกิจกรรมเพื่อปลูกฝัง จิตสำนึกรักบ้านเกิดและอนุรักษ์ภูมิปัญญาของเล่น พื้นบ้าน ซึ่งยุวมัคคุเทศก์จะมีอิทธิพลต่อการ เปลี่ยนแปลงทัศนคติและความคิดเห็นของผู้รับสาร เพราะความคล้ายคลึง (Similarity) กับผู้รับสาร เป้าหมายในด้านต่าง ๆ เช่น อายุ เพศ เชื้อชาติ ภาษา การแต่งกาย โดยความคล้ายคลึงนี้เอง จะทำให้เกิด ความรู้สึกเข้าใจกัน เห็นอกเห็นใจกัน ชอบพอและ ไว้วางใจ (เกศินี จุฑาวิจิตร, 2542, หน้า 86)

1.5 เครือข่ายกลุ่ม 9 ชุมชนคนรักฯ ป้าเป็นผู้ มีส่วนร่วมในเกือบทุกกิจกรรมของกลุ่มคนเฒ่าคนแก่ และยังให้การสนับสนุนกลุ่มครูภูมิปัญญาในการจัดหา วัสดุดิบในการประดิษฐ์ของเล่นพื้นบ้าน อีกทั้งยังทำ หน้าที่เป็นผู้ช่วยครูภูมิปัญญาในการถ่ายทอดภูมิ ปัญญาของเล่นพื้นบ้าน และเป็นผู้ให้ความรู้เกี่ยวกับ พันธุ์ไม้ต่าง ๆ ที่นำมาผลิตเป็นของเล่นพื้นบ้าน ถือ เป็นผู้ที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน (specific expertise)

2. การถ่ายทอดภูมิปัญญาของเล่นพื้นบ้านผ่าน สื่อกิจกรรม กลุ่มคนเฒ่าคนแก่ใช้สื่อกิจกรรมในการ ถ่ายทอดภูมิปัญญาของเล่นพื้นบ้านทั้งในพื้นที่และ นอกพื้นที่ โดยแต่ละกิจกรรมจะสอดแทรกเนื้อหาและ กระบวนการที่ทำให้กลุ่มเป้าหมายเกิดความสนใจ เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงความรู้ ทศนคติ และ พฤติกรรม ต่อภูมิปัญญาของเล่นพื้นบ้าน ดังนี้

2.1 กิจกรรมถ่ายทอดภูมิปัญญาของเล่น พื้นบ้านในพื้นที่ เป็นการจัดกิจกรรมเพื่อตอบสนอง เยาวชนในชุมชนเป็นหลัก และตอบสนองบุคคลและ หน่วยงานภายนอกที่มีความสนใจในกิจกรรมถ่ายทอด ภูมิปัญญาของเล่นพื้นบ้านของกลุ่มคนเฒ่าคนแก่ ซึ่งจะเน้นกิจกรรมเชิงสร้างสรรค์ภายใต้ทรัพยากรที่มี อยู่ชุมชน

2.2 กิจกรรมถ่ายทอดภูมิปัญญาของเล่น พื้นบ้านนอกพื้นที่ เป็นการรับเชิญไปถ่ายทอดภูมิ ปัญญาของเล่นพื้นบ้านตามที่ต่าง ๆ โดยลักษณะ กิจกรรมภายนอกพื้นที่ส่วนใหญ่จะเป็นในรูปแบบของ การจัดนิทรรศการ และการสอนทำของเล่นพื้นบ้าน โดยบางงานอาจมีพื้นที่สำหรับจำหน่ายของเล่น พื้นบ้านไปด้วย ซึ่งขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ของผู้จัด

3. การถ่ายทอดภูมิปัญญาของเล่นพื้นบ้านผ่าน สื่อพิพิธภัณฑ “พิพิธภัณฑเล่นได้” ถือเป็นสื่อที่มี

ความสำคัญที่ทำให้กลุ่มคนเฒ่าคนแก่เป็นที่รู้จักของคนภายนอกในฐานะผู้มีบทบาทในการฟื้นฟู อนุรักษ์ และถ่ายทอดภูมิปัญญาของเล่นพื้นบ้าน โดยพิพิธภัณฑ์เล่นได้ เป็นสถานที่หลักที่ใช้ในการถ่ายทอดภูมิปัญญาของเล่นพื้นบ้าน ซึ่งภายในพิพิธภัณฑ์มีการจัดแสดงของเล่นพื้นบ้านไว้ตามมุมต่าง ๆ โดยรอบพิพิธภัณฑ์ ฯ พร้อมคำอธิบาย ซึ่งผู้เข้าชมสามารถจับต้องและทดลองเล่นของเล่นที่จัดแสดงอยู่ได้ตามอัธยาศัย แตกต่างจากพิพิธภัณฑ์ทั่ว ๆ ไปที่จะมีข้อห้ามต่าง ๆ ในการเข้าชมพิพิธภัณฑ์ เช่น ห้ามจับ ห้ามถ่ายรูป ห้ามนำอาหารเข้าไปรับประทาน เป็นต้น

4. การถ่ายทอดภูมิปัญญาของเล่นพื้นบ้านผ่านสื่อเผยแพร่อื่น ๆ ได้แก่

4.1 หนังสือสอนทำของเล่นพื้นบ้าน เป็นหนังสือที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับการสอนทำของเล่นพื้นบ้านแต่ละชนิดอย่างง่าย ปัจจุบันผลิตออกมาแล้วถึง 3 เล่ม

4.2 VCD สอนทำของเล่นพื้นบ้าน เป็นสื่อเพื่อการเรียนรู้และสอนทำของเล่นพื้นบ้าน โดยเนื้อหา มีทั้งภาพเคลื่อนไหวประกอบเสียงบรรยาย เพื่อให้เข้าใจได้ง่ายและเห็นภาพที่ชัดเจน

4.3 Facebook กลุ่มคนเฒ่าคนแก่เปิด Facebook เพื่อใช้ในการเผยแพร่ภูมิปัญญาของเล่นพื้นบ้าน เพื่อประชาสัมพันธ์กิจกรรมและความเคลื่อนไหวของกลุ่ม อีกทั้งใช้เป็นพื้นที่ในการ

แลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างกลุ่มคนเฒ่าคนแก่และบุคคลภายนอก นอกจากนี้ยังเป็นการสร้างเครือข่ายกับผู้สนใจในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาของเล่นพื้นบ้านอีกทางหนึ่งด้วย

4.4 ของที่ระลึก เป็นสื่อที่ใช้ประชาสัมพันธ์กลุ่มคนเฒ่าคนแก่และพิพิธภัณฑ์เล่นได้ ซึ่งของที่ระลึกที่ผลิตออกมาจำหน่ายนั้นมีอยู่หลายชนิดด้วยกัน เช่น เสื้อยืด พวงกุญแจ เข็มกลัด สมุดโน้ต เป็นต้น โดยบรรจุภัณฑ์จะมีสัญลักษณ์ “ฒ” เป็นเครื่องหมาย เพื่อสร้างการจดจำให้กับผู้พบเห็น

4.5 สื่อที่ได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอก ได้แก่ หนังสือที่หน่วยงานต่าง ๆ จัดทำขึ้นทั้งที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับการดำเนินงานของกลุ่มคนเฒ่าคนแก่ และมีเนื้อหาเกี่ยวกับของเล่นพื้นบ้าน รวมถึงนิทรรศการและรายการโทรทัศน์ต่างๆที่เข้ามาถ่ายทอดกิจกรรมของกลุ่มคนเฒ่าคนแก่และนำไปเผยแพร่จนทำให้มีผู้ให้ความสนใจและชักจูงกลุ่มคนเฒ่าคนแก่ และพิพิธภัณฑ์เล่นได้

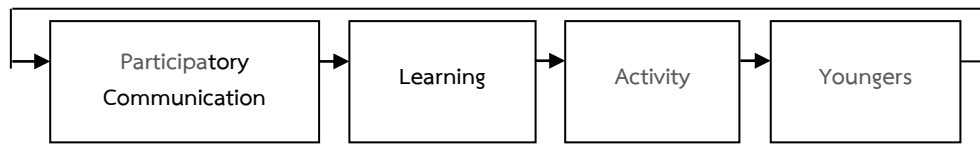
การศึกษาวิจัยกลยุทธ์การสื่อสารเพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญาของเล่นพื้นบ้านของกลุ่มคนเฒ่าคนแก่ ตำบลป่าแดด อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย จึงสามารถสรุปเป็นองค์ประกอบการสื่อสารตามแบบจำลองการสื่อสารของของฮาโรลด์ ดี. ลาสเวลล์ (Harold D. Lasswell) ดังต่อไปนี้

ภาพ 1: องค์ประกอบการสื่อสารเพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญาของเล่นพื้นบ้านของกลุ่มคนเฒ่าคนแก่

ดังนั้น การวิจัยครั้งนี้จึงสามารถอธิบายกลยุทธ์
การสื่อสารเพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญาของเล่นพื้นบ้าน

ของกลุ่มคนเฒ่าคนแก่ ตำบลป่าแดด อำเภอแม่สรวย
จังหวัดเชียงราย ได้ตาม PLAY Model ดังนี้

ภาพ 2: PLAY Model

Participatory Communication หมายถึง
การสื่อสารแบบมีส่วนร่วมของสมาชิกกลุ่มคนเฒ่าคน
แก่ในกระบวนการวางแผนกลยุทธ์การสื่อสารทุก
ขั้นตอน รวมถึงการมีส่วนร่วมในการถ่ายทอดภูมิ
ปัญญาของเล่นพื้นบ้านทั้งในและนอกพื้นที่

Learning หมายถึง การเรียนรู้วิธีการสื่อสาร
เพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญาของเล่นพื้นบ้านภายใต้ทรัพยากร
ที่มีอยู่ เพื่อให้ได้วิธีการถ่ายทอดภูมิปัญญาของเล่น
พื้นบ้านที่มีประสิทธิภาพและมีความเหมาะสมกับกลุ่ม
ผู้รับสารเป้าหมายที่สุด

Activity หมายถึง สื่อหรือกิจกรรมที่ใช้ในการ
ถ่ายทอดภูมิปัญญาของเล่นพื้นบ้าน โดยมีการคัดเลือก
ให้มีความเหมาะสมและตรงกับความต้องการของกลุ่ม
ผู้รับสารเป้าหมายที่สุด

Youngers หมายถึง กลุ่มผู้รับสารเป้าหมาย
หลักที่เป็นผู้รับการถ่ายทอดภูมิปัญญาของเล่นพื้นบ้าน
ที่เป็นคนรุ่นหลัง และกลุ่มผู้รับสารเป้าหมายในชุมชน
ที่จะเป็นอนุรักษ์และสืบสานภูมิปัญญาของเล่น
พื้นบ้านให้คงอยู่สืบไป

จะเห็นได้ว่ากลุ่มคนเฒ่าคนแก่ใช้กลยุทธ์การ
สื่อสารที่มีความหลากหลายเพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญา
ของเล่นพื้นบ้านทั้งภายในพื้นที่และภายนอกพื้นที่ โดย
มีการสร้างการมีส่วนร่วมในการหาแนวทางการทำงาน
ร่วมกันเพื่อให้ได้มาซึ่งวิธีการที่จะถ่ายทอดภูมิปัญญา
ของเล่นพื้นบ้านให้เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมาย รวมถึง
เลือกใช้สื่อที่เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมาย เพื่อให้เกิด
ประสิทธิภาพสูงสุดในการสื่อสารเพื่อถ่ายทอดภูมิ
ปัญญาของเล่นพื้นบ้านที่สูงที่สุด ซึ่งสอดคล้องกับ
งานวิจัยของ วิมลศรี ชาญจารุจิตร (2550) ที่ได้
ทำการศึกษากระบวนการจัดการภูมิปัญญาของเล่น
พื้นบ้าน : ศึกษาเฉพาะกรณีกลุ่มคนเฒ่าคนแก่ ตำบล

ป่าแดด อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย ผลการศึก-
ษาพบว่า ในการรวมกลุ่มกันของกลุ่มคนเฒ่าคนแก่
เป็นทำงานร่วมกันระหว่างนักพัฒนา คนเฒ่าคนแก่
และเยาวชน และมีการรวมกลุ่มพูดคุย ร่วมคิด แลก-
เปลี่ยนกันในลักษณะระดมสมอง โดยมีนักพัฒนาเป็น
ผู้อำนวยความสะดวก และเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่มใน
การสนับสนุน รวบรวมอาสาสมัครเยาวชน และคน
หนุ่มสาว และผู้คนกลุ่มอื่นๆ ภายในตำบลป่าแดดให้
มาร่วมกลุ่มกันดำเนินการดังกล่าว และงานวิจัยของ
รติกา เจนจิต (2548) ที่พบว่า ของเล่นพื้นบ้านเป็น
สื่อเพื่อการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นและการสร้าง
ความสัมพันธ์ระหว่างผู้สูงอายุกับเด็กและเยาวชนใน
ตำบลป่าแดด อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย และ
พบว่า ในการเล่นของเล่นพื้นบ้านยังก่อให้เกิด
กระบวนการการสื่อสารภายในตนเอง (Intrapersonal
Communication) การสื่อสารระหว่างบุคคล (Interpersonal
Communication) และการสื่อสารเป็นกลุ่ม (Group
Communication) อีกด้วย

ทั้งนี้ เหนือสิ่งอื่นใด สมาชิกกลุ่มคนเฒ่าคนแก่
ทุกท่าน มีจุดมุ่งหมายเดียวกันคือ การถ่ายทอดภูมิ
ปัญญาของเล่นพื้นบ้านสู่สาธารณชน ให้เห็นถึงคุณค่า
ของของเล่นพื้นบ้าน ทั้งในมิติของการเสริมสร้าง
จินตนาการ การสร้างความเพลิดเพลิน และการเรียนรู้
วิถีชีวิตของคนในชนบท อีกทั้งยังมุ่งหวังให้คนรุ่นใหม่
เห็นถึงคุณค่าและช่วยกันอนุรักษ์ รวมไปถึงช่วยกันสื
บทอดภูมิปัญญาของเล่นพื้นบ้านให้คงอยู่สืบไป

ข้อเสนอแนะการวิจัย

1. ข้อเสนอแนะด้านการพัฒนาการสื่อสาร
และการพัฒนาการถ่ายทอดภูมิปัญญา

1.1 การวิจัยครั้งนี้พบกลยุทธ์ที่ใช้ในการสื่อสารเพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญาของเล่นพื้นบ้านของกลุ่มคนเฒ่าคนแก่ ผ่านสมาชิกที่มีอยู่หลายช่วงอายุด้วยกัน โดยมีการกำหนดเนื้อหาเพื่อใช้สื่อสารผ่านสื่อต่างๆ ในช่องทางที่มีความเหมาะสมกับกลุ่มผู้รับสารเป้าหมาย ซึ่งอาจใช้ผลการวิจัยนี้เป็นแนวทางในการอนุรักษ์และส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่นอื่นๆ ในบริษัทที่ใกล้เคียงกันได้

1.2 การวิจัยครั้งนี้พบว่าผู้ประกอบการของเยาวชนในชุมชนยังไม่ค่อยให้ความสำคัญกับกิจกรรมถ่ายทอดภูมิปัญญาของเล่นพื้นบ้านเท่าที่ควร รวมถึงหน่วยงานต่าง ๆ ภายในชุมชนที่คอยให้การสนับสนุน

มีนโยบายที่ยังไม่เป็นรูปธรรมเท่าที่ควร จึงควรมีการศึกษาถึงกระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนและหน่วยงานต่างๆ ภายในชุมชนต่อการถ่ายทอดภูมิปัญญาของเล่นพื้นบ้านของกลุ่มคนเฒ่าคนแก่

2. ข้อเสนอแนะด้านการวิจัยครั้งต่อไป

ในการวิจัยครั้งต่อไปควรศึกษาถึงประสิทธิภาพของการสื่อสารในการถ่ายทอดภูมิปัญญาของเล่นพื้นบ้านผ่านสื่อต่างๆ ในบริบทต่างๆ รวมถึงการศึกษาเกี่ยวกับกลยุทธ์การถ่ายทอดภูมิปัญญาพื้นบ้านชนิดอื่นๆ ในชุมชนอื่นๆ ด้วย

บรรณานุกรม

- กาญจนา แก้วเทพ และคณะ. (2549). **สื่อสารมวลชน ทฤษฎีและแนวทางการศึกษา**. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เกศินี จุฑาวิจิตร. (2542). **การสื่อสารเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น**. นครปฐม: มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม.
- ขวัญชีวา ส่างหลวง (ผู้บรรยาย). (มิถุนายน 2552). เอกสารประกอบการเรียนการสอน วิชาทฤษฎีการสื่อสาร. สืบค้นเมื่อวันที่ 10 กันยายน 2555, จาก <http://theory-comm-kexteen.com/page/4>
- นนทญา หงส์รัตน์. (2550). **กลยุทธ์การสื่อสารเพื่อการพัฒนาแบบมีส่วนร่วมของเกษตรกรในโรงเรียนชาวนา จังหวัดสุพรรณบุรี**. วิทยานิพนธ์ นศ.ม., จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.
- บุษบา สุธีธร. (2540). **พฤติกรรมการสื่อสารระหว่างบุคคล**. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- พรทิพย์ ชนะคำ. (2547). **กลยุทธ์การสื่อสารภูมิปัญญาท้องถิ่นของปราชญ์ชาวบ้านจังหวัดบุรีรัมย์**. วิทยานิพนธ์ นศ.ม., จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.
- รุ่งนภา สุขมล. (2548). **ของเล่น...ความหมายที่มากกว่า กระบวนการและเทคนิคการพลิกฟื้นศิลปะชุมชน**. กรุงเทพฯ: พิสิษฐ์ไทย ออฟเซต.
- รุ่งรัตน์ แดงพันธ์. (2548). **กลยุทธ์การสื่อสารเพื่อการป้องกันและแก้ไขปัญหาเสพติด ในโครงการค่ายพัฒนาคุณภาพชีวิต จังหวัดลพบุรี ของกองบัญชาการทหารสูงสุด**. วิทยานิพนธ์ นศ.ม., มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, กรุงเทพฯ.
- รัตติกาล เจนจิต. (2548). **ของเล่นพื้นบ้านในฐานะสื่อเพื่อการถ่ายทอดภูมิปัญญาและความสัมพันธ์ระหว่างผู้สูงอายุกับเด็กและเยาวชน ตำบลป่าแดด อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย**. วิทยานิพนธ์ นศ.ม., จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.
- ลัดดา กังวานนวกุล. (2545). **การศึกษาบริบทของกระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญาด้านหัตถกรรมพื้นบ้านจากคนเฒ่าคนแก่สู่คนรุ่นหลัง ; กรณีศึกษา ตำบลป่าแดด อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย**. รายงานการวิจัย, สถาบันราชภัฏเชียงราย , สำนักบัณฑิต ศึกษา.
- วิมลศรี ขาญจารุจิตร. (2550). **กระบวนการจัดการภูมิปัญญาของเล่นพื้นบ้าน : ศึกษาเฉพาะกรณี กลุ่มคนเฒ่าคนแก่ ตำบลป่าแดด อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย**. วิทยานิพนธ์ สส.ม., มหาวิทยาลัย ธรรมศาสตร์, กรุงเทพฯ.
- สุวิมล ธรรมวรรณ. (2545). **มีอะไรในป่าแดด**. เชียงราย: กวินกานต์ศิลป์การพิมพ์.